

L'AVENÇ

Literari * Artistic * Cientific

REVISTA QUINZENAL ILLUSTRADA

LA SUGGESTIÓ DEL PAISATGE

ERA a la vora del riu Ter: un poblet allà al lluny, de cases roses, coronat de boira blavosa; al peu, algunes figures solitaries passejant-se sota els òms platejats i els pollanques airosos; boscos més enllà; i a primer terme, seguda sobre l'erba, una erba llisa com un fondo de retaule i verda d'un verd de seda vella, una noia, vestida am roba de flors blanques i sombrero blanc am roselles, mullava, distreta, la sombrilla en la corrent, i mirava corre l'aigua am mirada distreta i somiadora.

No relliscava un alè d'aire. Tot callava. Començaven les fulles a sentir-se ferides per l'alè de la tardor, i començava el sol a decantar-se a la posta. Allà en el cel s'abraçaven el blau agonitzant del die i el vermell de la nit, i d'aquell petó d'atmosfera en moria una aurora d'un violeta dolcissim; al lluny fumaven vapors els arbres, encens de cap-al-tard vibrants de somnis; tremolaven nerviosament les fulles, cantaven els aucells la pregaria de la tarde, i tot anava aclucant-se i tot parlava a mitja veu per a deixar dormir a la terra.

La simfonia del vespre es preparava: notes de rosada de la tarde, caient com llagrimas de despedida; veus d'alguna fulla seca gronxant-se sobre aquella erba de llisura japonesa; veus com queixes del die; i l'amor de l'esperit brotava, naixia de sota els arbres, fent corre un no sé què qu'acostava les parelles d'aucells sota les branques, feia callar els insectes i parlava a cau d'orella d'intimitats voluptuoses, de cants sense lletra, de frisances de sentiments

que feien fred a la pell i acotxaven el cor dintre de l'anima.

Era aquella ora, aquella tant descrita, que veiem cada die i cada die plorem sense donâns-en compte; aquella en qu'acluca els ulls la terra; la dels sorolls misteriosos i fantastiques vaguetats; l'ora en que surten i volen a ran del riu les parelles d'ombres, fent gotejar els plegs de llur mantell sobre l'aigua com llagrimas de fogs-follets, i passen com un petó donat pels nuvols; en que reïxen les tradicions i el misteri s'aixeca; en que cada crid sembla una queixa i desperta un anyorament; aquella ora en que vol l'anima soletat i vol companyia el cor; aquella en que s'abraça fins el void de la planura i es busquen mans per estrenye, ulls per miralls i braços oberts per somiar-hi; aquella que tenia entristida sobre l'erba an aquella noia blanca.

Apartada de la gent, semblava cercar la soletat per companyia, semblava respirar l'aire del camp, contestant am sospirs les remors que rebia com paraules de la selva; semblava resar a la deessa Quietud i demanar-li amb els ulls els consells qu'els seus llavis no sabien demanar. Jove, ermosa i en plena primavera de la vida, sentia desitjos que no se sabia explicar, esperances boiròses, sommis de felicitat confosos entre tristeses, afany desconeputs, bategs d'un cor qu'extén les ales per volar ran de la terra, tremolor de llavis que palpitén, de tendreses de flor que s'obre a la vida de l'amor i demana consells a les remors del paisatge, a les cambians dels nuvols i a la via quieta de les aigues.

Mirava-la corre, aquella aigua! La mirava sota els seus peus com si veiés corre la seva vida, com un llibre qu'en el seu camí de plata anés girant les planes transparents del seu destí. Volia llegir en les cambiants, en les claritats de llum, en els foscos reflexos, l'història trista o alegre dels seus dies, i sols veia en aquell mirall mitj fosc nuvols del cel pintats de color d'eter prenent formes estranyes, sublimes terenyines d'arc-iris fonent-se en aquella immensitat feta de boires, desmais de fum com papallones atretes pel sol ponent; sols veia el morat dels arbres, tremolosos i ondulant-se en aquell llit brodat d'onades, i aquella vaguetat de cap al vespre la deixava entristida i amorosament duptosa.

— Què sento aquesta tarde? — es preguntava. — Per què aquè sol i aquèts nuvols han de fer-me estar trista? Per què el cor me sent desitjos que no em demana altres ores? Voldria anar-m'en i no ting força d'aixecar-me; voldria fugir de les meves tristeses i trobo gust acariciant-les; i em delito sofrint, i sento veus dintre meu qu'escolto am por, i m'entreting sentint-les. Pobre de mi! Què deg tenir? Què sento dintre meu aquesta tarde?

Lo que sentia era el mal de cap-al-tard; el mal d'aquella posta ferint aquella aurora; l'ora de l'anyorament arribant a l'ora de l'esperança; la sensació de la mort d'un altre die sentida per una anima purament illusionada; l'ultim petó de la Natura ferint-la amb abraçada de comiat i despertant-li un nou món; l'afany de viure com les parelles arrupides en els arbres.

Per entre les verdors va sentir venir un jove que, acostant-se-li, va saludar-la. Apenes va contestar-li, embadalida am les seves abstractes idees, i ell va sentar-se aprop d'ella.

— Em sembla, Julia, que la veig trista, — va dir ell. — Em sembla que no la veig com altres ores.

— Estig com sempre.

— Pod-ser m'equivoqui; però la veig sola i trista, i no sé: pod-ser és l'aigua qu'es reflexa en els seus ulls, o pod-ser ells donen reflexo a l'aigua, que mai els avia vistos tant clars i tant ermosos, ni tant verniçats de llagrimas qu'espurnejen com rosada.

— No em digui res: li demano per favor.

No va dir res i s'entretingué admirant-la. Recolzada al peu de l'arbre, caigudes les mans

amb abandono, velada tota ella per l'ombra, semblava una figura somiada per Lleonard de Vinci, un perfil decadent, una silueta de verge primitiva, un lliri simbolista nascut al peu de les aigues.

— Digui'm qu'em tiri al riu, — va dir ell, — però no em supliqui que calli. No pug més: m'ofego per dintre de lo que voldria dir; sento el cor que vol fugir-me am la paraula; vui callar-me i no pug. ¿Per què no dir-li qu'aquesta soletat que busca és per apartar la vista de la fosquetat del món i girar els ulls a la llum, an el grand panorama qu'hà de inspirar-li l'amor? qu'el cel, la plana i les montanyes del lluny són l'altar dels seus somnis, l'alcova ermosa dels seus pensaments dolcissims? ¿Per què no dir-li que no podrà trobar sola lo que fa sospirar-la? que l'aigua busca al mar, els nuvols a la terra, i tot, tot absolutament, busca abraçar-se am l'afany d'un misteri indefinible? ¿Per què no dir-li tot això, i per què no dir-li ben apropet d'orella... que li demano qu'estimi?

— Qui sab si avui estimo! — va dir ella, com escoltant-se per dintre. — Qui sab si estimo una ombra, si estimo aquell blau que vostè em deia! Estimo... perquè el cor m'ho demana an aquesta ora, sense indicar-me el camí del meu carinyo. No faci cas de lo que dig. Miri's el camp i podrà veure el meu cor: allí i aquí, tot fosqueja.

Tot fosquejava. Els arbres eren cortines verdoses, retallats a primer terme, ennuvolats al fons; el poblet estava acotxat per la seva propria fumarola, encongit dintre seu, mirant amb ulls de llum per alguna finestra encesa; la poca gent s'avia arrupit a casa seva; l'erba era blava; i anaven caient, caient, sense fer soroll, les fulles. Devots d'aquell misteri, ell va agafar-li la mà, i, sense mirar-se, van veure els ultims sospirs del die.

Van veure la terra abraçada amb el blau d'un cel malalt, i ell va estrenye aquella mà, i ella, callada, no va sentir més que la negror del paisatge.

Van veure el riu com una cinta de metall, escorrent-se allà d'enllà de la planura a modo de serpent apocaliptica... i ell va agafar-li les dugues mans... i ella callava, i tremolosa es mirava aquella linia d'aigua morta.

Van veure sortir com un diamant a la cortina del cel, i ell va passar estreta la mà per la

cintura de lliri d'ella, que callava sempre, mirant aquella estrella sobre aquell mantell finísim.

En tant, la fosca absoluta anava a entrar, la negror de la terra s'acostava.

— Per Déu, estimi'm! — va dir ell amb un fog inspirat de l'últim raig de sol a sobre el nuvol. — Estimi'm, si no em vol veure morir com el die que mor al davant nostre. Els aucells tenen llit a les branques, les parelles s'adormen acostades, tot s'estima: dormi el sommi d'amor sobre els meus braços, — va dir, i posà un petó en aquells llavis de rosa, llarg, silenciós com la nit, mat, fosc i vibrant com les remors del paisatge.

No sé que va sentir ella, però va contestar-lo, llarg també i silenciós, i ple de dolcíssim misteri; i, com si despertés d'un sommi, va

aixecar-se tot-d'una, va cridar — No és a vostè a qui estimo! — i va fugir per entre-mitj de la fosca, com una blanca sirena del riu Ter que s'entornava an el fons de les aigües.

*
**

No era an ell a qui estimava! Ho avia dit al fugir, i era veritat, i a l'últim ell ho entenia.

Aquell petó era donat per la força del paisatge, era un impuls de cap-al-tard, un adéu de la posta. Era un petó després com una fulla dels arbres, com una gota de rosada; un petó que passava i qu'avia caigut com un balsam en els seus llavis.

SANTIAGO ROSSINYOL

ESPECTRES

DRAMA EN TRES ACTES, D'ENRIC IBSEN

TRADUIT PER P. FABRA I J. CASAS-CARBÓ

(Continuació)*

SENYORA ALVING

Dels altres? D'un altre, deu voler dir.

MANDERS

Va ser una falta de consideració increïble el buscar un refugi a casa meua.

SENYORA ALVING

A casa del nostre pastor? A casa del nostre amic íntim?

MANDERS

Justament per xò. Ja pod donar gràcies a Déu que jo vaig tenir prou fermesa; que la vaig dissuadir dels seus designis exaltats i la vaig poder fer tornar al camí del dever i a la casa del seu llegendari espòs.

SENYORA ALVING

Sí, pastor Manders, aquesta va ser l'obra de vostè.

MANDERS

No vaig ser més qu'un umil instrument de l'Altíssim. I quina felicitat no ha sigut per

vostè, tots els dies de la seva vida, que jo agüés pugut aconseguir tornar-la al jou del dever i de l'obediència! No van anar les coses tal com li ho vaig pronosticar? No es va esmenar l'Alving, com devia? Desde allavors no va viure sempre més al costat seu estimant-la i portant-se bé? No va acabar per ser el benefactor de tota la comarca? I no va aconseguir que vostè mateixa, al costat d'ell, acabés per ser una col·laboradora seva? I quina col·laboradora!... Oh! ja ho sé, senyora Alving, mereix tots els elogis.— Però ara hem de parlar de l'error més grand de la seva vida, després d'aquell.

SENYORA ALVING

Què vol dir?

MANDERS

Així com un die va desconeixe els seus devers d'esposa, així també més tard va desconeixe els de mare.

SENYORA ALVING

Ah!...

* Vegi's el numero darrer.

MANDERS

Vostè ha estat sempre dominada per un esperit invencible d'independència. Ha procurat sempre emancipar-se de tot jou i de tota llei. No ha sapigut suportar el més petit lligament. Tot lo que l'ha molestada, s'ho ha tret de sobre sense saber-li greu, sense pensar-s'hi gaire, com un pes insuportable, no escoltant més qu'el seu capritxo. Li va deixar de convenir ser esposa, i va abandonar el seu marit. Li va semblar amoïnós ser mare, i va enviar el seu fill a viure entre estranys.

SENYORA ALVING

Sí, és veritat; així ho vaig fer.

MANDERS

I vostè ha acabat per ser un estrany per' ell.

SENYORA ALVING

No, no, això sí que no.

MANDERS

Sí, ho és; ho avia de ser per força. I com li ha tornat? Reflexioni-ho bé, senyora Alving. Vostè ha sigut culpable amb el seu marit; vostè meteixa ho regoneix elevant un monument a la seva memoria. Regonegui també qu'ha sigut culpable amb el seu fill. Pod-ser encare s'és a temps de fer-lo tornar al bon camí. Pensi-s'hi; procuri salvar en ell lo qu'encare es pugui. (*Aixecant l'index.*) Perquè, la veritat, senyora Alving, vostè és una mare culpable.—Això és lo que m'hí cregut en el dever de dir-li.

(*Pausa.*)SENYORA ALVING (*lentament i dominant-se*)

Are vostè ha parlat, pastor Manders, i demà parlarà en public per' onrar la memoria del meu marit. Jo demà no parlaré. Però are vaig a parlar-li am la meteixa franquesa que vostè ho ha fet.

MANDERS

Naturalment, are vostè voldria excusar la seva conducta...

SENYORA ALVING

No. No faré més que contar-li alguns fets.

MANDERS

Digui.

SENYORA ALVING

Tot lo que vostè acaba de dir de mi, del meu marit i de la nostra vida després d'aver-me fet tornar al camí del dever, que vostè

diu... tot això no ho sab més que de referència, no ho sab perquè ho agi vist. Desde allavors, vostè, el nostro amic intim, no va tornar a posar els peus a casa.

MANDERS

Vostè i el seu marit van venir a viure a fòra de seguida.

SENYORA ALVING

Sí; i en vida del meu marit, mai més va venir a veure'ns. I si després ha vingut, ha sigut per la qüestió de l'asil.

MANDERS (*baix i am veu insegura*)

Elena... si és un carreg qu'em fa, li demano que pensi...

SENYORA ALVING

En els miraments que devia an el seu estat, sí. I además, que jo era una dòna qu'avía abandonat el seu marit. Ún mai se n'aparta prou, d'una dòna així.

MANDERS

Estimada... senyora Alving, això és una exageració absurda...

SENYORA ALVING

Sí, sí, suposem qu'ho sigui. Lo que jo li dig és que vostè, quand judica la meva vida domestica, no parla més que per lo qu'ha sentit a dir.

MANDERS

Efectivament. I...?

SENYORA ALVING

Però are, Manders, are vui que sapiga la veritat. Em vaig jurar que vostè la sabria. Vostè sol!

MANDERS

I aquesta veritat, quina és?

SENYORA ALVING

Qu'el meu marit va morir tant disolut com ho avia sigut tots els dies de la seva vida.

MANDERS (*cercant una cadira per a apoiar-s'hi*)
Què diu?

SENYORA ALVING

Tant disolut després de dinou anys de casat com quand era solter, al menos en els seus desitjos.

MANDERS

I d'aquelles lleugereses de jove, d'aquells excessos, si vostè vol, vostè en diu vida disoluta?

SENYORA ALVING

El nostro metge empleava aquesta expressió.

MANDERS

Are sí que no l'enteng.

SENYORA ALVING

No cal.

MANDERS

El cap se m'en va. Tota la seva vida de casada, aquella unió aparent de tants anys, tapava un abisme!

SENYORA ALVING

Ni més ni menos. Are ja sab la veritat.

MANDERS

Això... Em costarà molt temps fer-me ben bé carreg d'això. No ho pug compendre. No ho enteng. Però com era possible...? Com se podia amagar tot això?

SENYORA ALVING

Amb una lluita contínua, diària. Després del neixement de l'Osvald, va semblar que l'Alving se corretgia un xic. Però no va durar gaire. I allavores vaig aver de lluitar doble, lluitar a mort, per què dingú descobrís quin ome era el pare del meu fill. I vostè ja sab de quina manera l'Alving se sabia fer tot-omr seu. Semblava que dingú avia de pensar mal d'ell. Era d'aquelles persones que la vida que fan no influeix gens ni mica en la seva reputació. Però a l'ultim, Manders... no, també vui qu'ho sapiga... a l'últim va cometre una abominació més grossa que totes les altres.

MANDERS

Més grossa que totes les altres?

SENYORA ALVING

Jo prenia paciència encare que sabia tot lo que feia fòra de casa. Però quand l'escandol va ser aquí...

MANDERS

Que diu! Aquí!

SENYORA ALVING

Sí, aquí a casa meteix. (*Senyalant la primera porta de la dreta.*) Allí, an el menjador, va ser ont ho vaig descobrir. Jo tenia feina allí dintre, i la porta era ajustada. Vaig sentir la minyona qu'entrava, am l'aigua per' regar les flors.

MANDERS

I què?

SENYORA ALVING

Al cap d'una estona vaig sentir també entrar l'Alving. Vaig sentir que parlava baix a la criada. I després... (*Amb una rialla curta.*) Oh! encare em sembla qu'ho sento, una cosa horrible i ridícula al meteix temps... Vaig sentir la meva minyona que deia tot baix: «—Estigui, senyor camarlenc; deixi'm anar».

MANDERS

Quina lleugeresa! Oh! però no va ser més qu'una lleugeresa, senyora Alving; cregui-ho.

SENYORA ALVING

Aviat vaig sapiguer lo que n'avia de creure. El senyor Alving va seduir ia seva criada, i les seves relacions van tenir conseqüència, pastor Manders.

MANDERS (*com petrificat*)

I tot això en aquesta casa! en aquesta casa!

SENYORA ALVING

Que coses no hî agut de suportar, en aquesta casa! Per' retenir-lo a casa els vespres... i de nit, avia de ser el seu company en les seves disbauxes secretes, allí dalt, a la seva abitació. M'avia d'estar sola amb ell, a taula, trincar i beure amb ell, escoltar les impertinències qu'arribava a dir. Avia d'abraonar-m'hi per' ficar-lo al llit.

MANDERS (*commogut*)

I vostè ha pogut suportar tot això?

SENYORA ALVING

Ho avia de suportar permor del meu fill. Però an aquest ultim ultratge, quand la meva propria criada..... Allavores em vaig jurar a mi meteixa que tot allò avia d'acabar. Vaig resoldre ser jo qui manés a casa, manar an ell i manar-ho tot. Perquè are tenia una arma contre d'ell, comprèn? i no gosava oposar-s'em en res. Allavores va ser quand vaig enviar l'Osvald fòra de casa. Anava a fer set anys i començava a observar i a fer preguntes, com fan totes les criatures. Això no ho podia suportar, jo. Em semblava qu'avia de quedar emmatzinat no més respirant l'aire corromput d'aquesta casa. Per xò va ser qu'el vaig treure. I are compendrà vostè perquè no ha tornat a posar els peus a casa mentres ha viscut el seu pare. Dingú sab el sacrifici qu'hî agut de fer.

MANDERS

La seva vida és de les que posen a prova una persona.

SENYORA ALVING

No l'auria pas pogut resistir si no m'agués imposat el compliment d'un dever. Però ja li asseguro qu'hí treballat! Tot lo conseguit, l'engrandiment de la propietat, les millores que s'hi han fet, totes les obres útils que van donar a l'Alving tanta glòria, vostè creu qu'ell era ome per' fer-les? ell, que desde el dematí al vespre s'estava agegut en un sofà, llegint un indicador oficial antig! No, hà de sapiguerho, qui ho feia tot era jo; jo l'empenyia en les seves ores de lucidesa; jo avia de portar tot el pes de la casa quand ell s'entregava als seus excessos o queia en un ensopiment llastimós.

MANDERS

I vostè aixeca un monument an aquest ome?

SENYORA ALVING

Ja veu lo que pod l'intranquilat de conciencia.

MANDERS

L'intranquilat de conciencia? Què vol dir?

SENYORA ALVING

Sempre hî tingut por que la gent acabaria per saber la veritat. I l'asil, l'hî fet per' fer desapareixe tota suspita i matar tots els rumors.

MANDERS

I per cert qu'ho ha conseguit, senyora Alving.

SENYORA ALVING

I també, per un altro motiu. No volia que l'Osvald, el meu fill, eredés res del seu pare.

MANDERS

Sent així, la fortuna de l'Alving...?

SENYORA ALVING

Sí, les sumes qu'any per any hî gastat per l'asil, representen, capital i interessos, ho hî calculat exactament, aquella fortuna que feia considerar el llog-tinent Alving com un bon partit.

MANDERS

Ja compreg.....

SENYORA ALVING

Aquella quantitat va ser el preu de la compra. No vui que vagi a parar a mans de l'Os-

vald. El meu fill no hà de tenir més que lo meu, res més que lo meu.

(L'Osvald Alving entra per la segona porta de la dreta; ha deixat en el vestibul el berret i l'abrig.)

SENYORA ALVING (anant-lo a rebre)

Ja ets aquí, fill meu?

OSVALD

Sí. Què vol que hi faci a fòra amb aquesta pluja que mai para? Diu qu'el dinar ja està? Això és bo!

REGINA (ve del menjador amb un paquet a la mà)

Han portat un paquet per' vostè, senyora. (L'hi dóna.)

SENYORA ALVING (donant una mirada al pastor)

Deuen ser els papers de la cantata per' la festa de demà.

MANDERS

Hm...

REGINA

El dinar és a taula.

SENYORA ALVING

Està bé, venim de seguida. Veiàm...

(Es posa a obrir el paquet.)

REGINA (a l'Osvald)

Què s'estima més, vi negre o vi blanc?

OSVALD

De tots dos, Regina.

REGINA

Bien. Molt bé diu, senyoret.

(S'entorna al menjador.)

OSVALD

Vaig a ajudar-la a destapar les ampolles.

(La segueix; la porta queda ajustada.)

SENYORA ALVING (després d'aver obert el paquet)

Sí, és lo qu'em pensava. Són les cantates, pastor Manders.

MANDERS (juntant les mans)

Am quina disposició d'esperit faré el meu discurs demà !...

SENYORA ALVING

Oh! ja s'en sortirà d'un modo o altro.

MANDERS (*baixant la veu per' no ser sentit desde el menjador*)

Sí; hem d'evitar l'escandol.

SENYORA ALVING (*baixant la veu, però energicament*)

Sí, però s'acabarà per sempre més aquesta llarga i odiosa comedia. Desde demà passat, per' mi, com si el mort no agüés viscut mai en aquesta casa. No hi aurà més qu'el meu fill i la seva mare.

(*Se sent al menjador el soroll d'una cadira que cau.*)

REGINA (*am veu penetrant però baixa*)
Osvald! què fas? qu'ets boig? Deixa'm anar.

SENYORA ALVING (*reculant orroritzada*)

Ah!.....

(*Fixa els seus ulls extraviats en la porta ajustada. Se sent l'Osvald que tus; es des-tapa una ampolla.*)

MANDERS (*indignat*)

Què passa? Què és això, senyora Alving?

SENYORA ALVING (*am veu ronca*)

Espectres! La parella del jardí d'ivern que tornen!

MANDERS

Què diu? La Regina? És ella...?

SENYORA ALVING

Sí. Vingui. Ni una paraula...

(*S'agafa del braç del pastor Manders i es dirigeix am pas insegur cap al menjador.*)

ACTE SEGON

(*La meteixa decoració. El paisatge continua boirós.*)

(*El pastor Manders i la senyora Alving surten del menjador.*)

SENYORA ALVING (*a l'entrar*)

I are bon profit, pastor. (*Tombant-se cap al menjador.*) Que véns, Osvald?

OSVALD (*desde dintre*)

No, gracies. Penso sortir una mica.

SENYORA ALVING

Sí, surt; are sembla que fa més bon temps.

(*Tanca la porta del menjador, es dirigeix a la del vestibul i crida:*) Regina!

REGINA (*de dintre estant*)

Què mana, senyora?

SENYORA ALVING

Vés abaix a ajudar a fer les guirlandes.

REGINA

Molt bé diu.

(*La senyora Alving s'assegura que la Regina se n'ha anat; després tanca la porta.*)

MANDERS

I ell, no sentirà pas res d'allí dins estant?

SENYORA ALVING

Sent tancada la porta, no. I després també sortirà de seguida.

MANDERS

Estig tot trastornat encare. No sé com m'hí pugut empassar una queixalada.

SENYORA ALVING (*va amunt i avall procurant dominar el seu estat nerviós*)

Ni jo tampoc. Però què podem fer?

MANDERS

Sí, què podem fer? Li juro que no ho sé pas. Hi enteng tant poc en qüestions d'aquestes.

SENYORA ALVING

Estig ben segura qu'a ores d'are encare no hi hà res.

MANDERS

No, Déu nos en guard! Però, de totes maneres, això no pod anar.

SENYORA ALVING

Tot plegat no és més qu'un capritxo de l'Osvald; en pod estar ben segur.

MANDERS

Sí, ja li hî dit que no sog gens competent en coses d'aquestes. Però, la veritat, em sembla.....

SENYORA ALVING

Ella se n'hà d'anar de casa; i com més aviat millor. D'això ni cal parlar-ne.

MANDERS

Naturalment.

SENYORA ALVING

Però aont anirà? No estaria pas bé.....

MANDERS

Aont anirà? És ben senzill: a casa del seu pare...

SENYORA ALVING

A casa de qui diu?

MANDERS

A casa del seu... Però no, l'Engstrand no és el seu pare... Però, Déu meu, senyora, com és possible? Vostè es deu aver equivocat.

SENYORA ALVING

Oh no! No m'hí equivocat. La Joana m'ho va confessar tot, i l'Alving no ho va poder negar. Ja no es podia fer més que tapar-ho per' què la gent no n'agués esment.

MANDERS

Sí, no es podia fer res més.

SENYORA ALVING

La xicota s'en va anar tot seguit de casa, i se li va donar una bona quantitat per' què callés. Are, un cop a ciutat es va sapiguer manegar tota sola. Allí es va tornar a fer amiga de l'Engstrand; li va donar a entendre que tenia bastants diners i li va contar tota una istoria d'un estranger que l'istiu avia vingut aquí en un yacht. I de seguida es van casar. Si vostè meteix els va casar...

MANDERS

Però allavores com s'explica...? M'en recordo tant bé de l'Engstrand quand va venir a trobar-me pel seu casament! Estava tant profundament contrit i s'acusava tant amargament de la falta qu'ell i la seva promesa avien comès.

SENYORA ALVING

És clar, bé calia que digués que l'avía comesa ell.

MANDERS

Però tanta duplicitat! I am mi! Mai m'ho auria cregut d'en Jaume Engstrand. No tindrà mala repulsa; ja en pod estar segur. I l'immoralitat d'una unió així. Per diners! Quant pujava lo que tenia la xicota?

SENYORA ALVING

Tres-cents duros.

MANDERS

És increïble! Per tres-cents miserables duros casar-se amb una dona perduda!

SENYORA ALVING

Allavores què dirà de mi, qu'em vaig deixar casar amb un ome perdut?

MANDERS

Però, Déu meu!... Què diu are? Un ome perdut!

SENYORA ALVING

Que creu que l'Alving era més pur quand jo el vaig acompanyar a l'altar, que la Joana quand se va casar am l'Engstrand?

MANDERS

Que n'hi hà de diferencia d'un cas a l'altro...

SENYORA ALVING

No tanta; la diferencia no és sinó en el preu: d'un costat, tres-cents miserables duros; i de l'altro, una fortuna.

MANDERS

Com pod comparar dugues coses tant diferents? Vostè no avia seguit els impulsos del seu cor i no s'avía aconsellat amb els seus parents?

SENYORA ALVING (*sense mirar-s'el*)

Em pensava que vostè avia comprès cap aont s'inclinava en aquell temps lo que vostè anomena el meu cor.

MANDERS (*amb austeritat*)

Si jo agués comprès res d'això, no auria vingut ni un sol die més a casa del seu marit.

SENYORA ALVING

La veritat és que no em vaig consultar a mi meteixa.

MANDERS

Però va consultar els seus parents més proxims, la seva mare i les seves dugues ties. Va fer lo que devia.

SENYORA ALVING

Sí, és veritat. Van ser elles tres que van fer el casament i no jo. Oh! no ho estaven poc de convençudes qu'auria estat una bogeria refusar un partit com aquell. Si la meva mare pugués tornar avui, i veia aont han anat a parar totes aquelles grandeses!

MANDERS

No es pod fer carregs a dingú del resultat. De lo que no es pod duptar és qu'el matrimoni es va fer segons la llei i l'ordre prescrit.

SENYORA ALVING (*a la finestra*)

Ah! sempre la llei i l'ordre prescrit. Deve-

gades arribo a pensar que tenen la culpa de totes les desgracies d'aquêt món.

MANDERS

Senyora Alving, are vostè comet un pecat.

SENYORA ALVING

Pod-ser sí; però tant lligament i tanta consideració s'em fan insuportables. No pug més. Vui desfer-m'en, vui la llibertat.

MANDERS

Què vol dir amb això?

SENYORA ALVING (*picant els vidres amb els dits*)

Jo no auria agut de tapar mai els fets de l'Alving. Però allavors vaig tenir por de no fer-ho... por per' mi meteixa. Tant covarda era!

MANDERS

Covarda?

SENYORA ALVING

Si s'agués sapigut alguna cosa, aurien dit: «— Pobre ome! no és estrany que porti una vida desarreglada, si la seva dona l'ha deixat».

MANDERS

No ho aurien dit sense fonament.

SENYORA ALVING (*mirant-s'el fixament*)

Si jo aguéss sigut com avia de ser, auria agafat a l'Osvald i li auria dit: «— Mira, fill meu; el teu pare era un perdut...»

MANDERS

Per amor de Déu!

SENYORA ALVING

I li auria contat tot lo qu'hî contat a vostè...

MANDERS

Però, senyora, això és repulsiu.

SENYORA ALVING

Sí, és clar, és clar. Si jo també ho trobo repulsiu. (*S'allunya de la finestra.*) Tant covarda sog!

MANDERS

I vostè anomena covardia el cumplir el seu dever? No sab vostè qu'un fill deu estimar i respectar el seu pare i la seva mare?

SENYORA ALVING

Deixem-nos de generalitats. Una pregunta: l'Osvald hà d'estimar i respectar el camarlenc Alving?

MANDERS

No sent cap veu en el seu cor de mare que

li proïbeix de destruir els ideals del seu fill?

SENYORA ALVING

I la veritat?

MANDERS

I els ideals?

SENYORA ALVING

Oh!... els ideals, els ideals! Si jo no fos tant covarda com sog!

MANDERS

No vulgui destruir els ideals, senyora; perquè es venjen cruelment. En quant a l'Osvald, desgraciadament sembla qu'en té ben pocs, d'ideals. Però, per lo qu'hî pugut veure, encare en té un: el seu pare.

SENYORA ALVING

En això té raó.

MANDERS

I aquêt sentiment vostè meteixa l'ha fet neixe i l'ha fortificat am les seves cartes.

SENYORA ALVING

Sí; amb el meu respecte supersticiós pel dever i les conveniencies hî estat mentint an el meu fill anys i anys. Oh! que covarda... que covarda qu'hî sigut!

MANDERS

Vostè ha implantat en el cor del seu fill una illusió saludable, senyora Alving; i això és un bé que vostè auria d'apreciar en lo que val.

SENYORA ALVING

Hm. Qui sab si és un bé.—Però lo que no vui de cap manera és que tingui re am la Regina. No vui que faci desgraciada a la pobra xicota.

MANDERS

No, Déu nos en guard. Això fóra orrorós.

SENYORA ALVING

Si jo sabia que les seves intencions eren series i qu'això avia de fer la seva felicitat.....

MANDERS

Què?

SENYORA ALVING

Però no pod ser; la Regina no és dona per fer-lo feliç.

MANDERS

Què? què vol dir?

SENYORA ALVING

Si no fos tant covarda, li diria: «—Casa-t'hi o arregla't com vulguis; mentres no l'enganyis».

MANDERS

Senyor, Déu meu!... Un casament entre ells dos! Quina cosa més horrible!... Quina cosa més inaudita!

SENYORA ALVING

Inaudita diu? Francament, pastor Manders, no li sembla qu'aquí meteix hi ha agut més de quatre casaments entre persones tant parentes com ells dos?

MANDERS

No l'enteng.

SENYORA ALVING

Sí que m'entén.

MANDERS

Oh! Vostè creu que pod ser que... Desgraciadament, la vida de família no és sempre tant pura com auria de ser. Però un cas com el que vostè suposa, no se sab mai... a lo menós am certitud. Aquí és molt diferent... com podria vostè, una mare, permetre qu'el seu fill...

SENYORA ALVING

Però si jo no ho vui. Si precisament li hî dit que per res del món ho permetria.

MANDERS

No, perquè és covarda, com diu vostè. De manera que si vostè no fos covarda... Oh! Senyor! una unió tant repulsiva?

SENYORA ALVING

Tots nosaltros en descendim d'unions així, diuen. I qui ha arreglat el món tal com està, pastor Manders?

MANDERS

Aquestes qüestions jo no las pug discutir am vostè, senyora. No està en disposició d'esperit per' parlar-ne. Però gosar a dir qu'és covardia per part de vostè el no.....

SENYORA ALVING

Escolti, veurà lo que vui dir. Ting por perquè hi hà dintre de mi una cosa qu'em tormenta i obsessiona, espectres que no pug allunyar.

MANDERS

Espectres?

SENYORA ALVING

Sí, espectres. Quand hî sentit la Regina i l'Osvald junts, m'ha semblat tenir espectres devant meu. Quasi em penso que tots nosaltros no som sinó espectres, pastor Manders. No és solament la sang dels nostros pares que corre per nosaltros; són idees destruïdes, antigues creencies mortes..... Tot això no viu, però està ficat adins nostros, fundament, i no ens en podem deslliurar. Que preng un diari i em poso a llegir: veig sortir espectres d'entre les ratlles; em sembla que la comarca n'està plena, que n'hi hà per tot, que n'hi hà tants com grans de sorra al mar. I per altra part, tenim tots una por tant orrorosa de veure-hi clar!

MANDERS

Ah!... Vê-li aquí el fruit de les seves lectures. Ermós fruit per cert! Oh! aquêts escrits abominables, revolucionaris i lliure-pensadors!

SENYORA ALVING

S'enganya, estimat pastor. Qui em va fer pensar va ser vostè, i n'hi dono les gracies am tot el meu cor.

MANDERS

Jo?

SENYORA ALVING

Sí. Quand em va fer tornar al jou del dever, com vostè diu, quand em va alabar com just i bo tot allò qu'ane mi em repugnava tant. Allavores vaig començar a examinar el cusit de la seva doctrina. No vaig voler tocar més qu'un punt; però desfet aquêt, tot se va descusir. I allavores vaig comprendre que totes les costures eren fetes am maquina.

MANDERS (*baix, amb emoció*)

Aquêt és el premi del combat més dur de la meva vida?

SENYORA ALVING

Digui més aviat la més lamentable derrota.

MANDERS

Va ser la més grand victoria de la meva vida, Elena; una victoria sobre mi meteix.

SENYORA ALVING

Un crim contre tots dos.

MANDERS

Quand vostè va venir a casa i em va dir: «—Aquí em té, sog seva»; jo li vaig suplicar

que tornés a casa del qu'era el seu espòs de-
vant la llei. Va ser un crim això?

SENYORA ALVING

Sí, per mi sí.

MANDERS

Vostè i jo no ens compendrem mai.

SENYORA ALVING

Are en tot cas, are.

MANDERS

Mai..... mai ni en els meus pensaments més
secrets, l'hí considerada més que com la dona
d'un altre.

SENYORA ALVING

N'està ben segur?

MANDERS

Elena.....

SENYORA ALVING

Un s'oblida tant facilment del passat!

MANDERS

Jo no. Sog el meteix de sempre.

SENYORA ALVING (*cambiant de to*)

Bé, bé, bé. No en parlem més d'aquells
temps. Vostè are està ficat en comissions i
direccions, i jo estig aquí lluitant amb espec-
tres, en el meu interior i fóra meu.

MANDERS

Els de fóra jo la pug ajudar a vence'ls. Des-
prés de tot lo que vostè m'ha dit avui, en con-
ciencia no pug consentir qu'una pobra xicota
inexperta es quedi a casa seva.

SENYORA ALVING

No li sembla que lo millor fóra buscar-li
un bon partit per' casar-la?

MANDERS

Sens dupte. La Regina are té l'edat..... És
dir jo no hi enteng gaire en aquestes coses,
però.....

SENYORA ALVING

La Regina s'ha fet dona molt aviat.

MANDERS

Oi que sí? Em sembla recordar que ja era
bastant feta quand jo la preparava per' la con-
firmació. Però mentres tant és precís que vagi

a casa d'ella, al costat del seu pare... Però no,
l'Engstrand no és... És molt qu'ell m'agi pu-
gut amagar la veritat a mi.

(*Piquen a la porta del vestibul*)

SENYORA ALVING

Qui pod ser? Endavant.

ENGSTRAND (*mudat, a la porta*)

Perdoni, però...

MANDERS (*deturant-se devant d'ell*)

Ah! Hm.....

SENYORA ALVING

Sou vós, Engstrand?

ENGSTRAND

No hî trobat cap de les criades, i m'hî pres
la llibertat de picar a la porta.

SENYORA ALVING

Està bé. Entreu. Que m'heu de dir alguna
cosa?

ENGSTRAND (*entrant*)

No, senyora, gracies; voldria dir dugues
paraules al pastor.

MANDERS (*passejant amunt i avall*)

Hm. Ah sí? voleu parlar am mi? eh?

ENGSTRAND

Sí, senyor, voldria.....

MANDERS (*deturant-se devant d'ell*)

Digueu, de què es tracta?

ENGSTRAND

Jo li diré, senyor pastor. Are acabem de
cobrar allà baix. Tantes gracies, senyora. I
are, qu'hem acabat la feina, jo hî pensat
qu'estaria molt bé, tots nosaltros qu'hem tre-
ballat onradament, junts per espai de tant
temps... hî pensat qu'auriam de celebrar-ho
amb una vetllada religiosa.

MANDERS

Una vetllada? Allà baix, a l'asil?

ENGSTRAND

Oh! Si al senyor pastor li sembla que no
estaria bé....

(*Seguirà*)

RECORT, PER GABRIEL TURELL

CRONICA INEDITA DEL SIGLE XV

(Continuació)*

90

RESTA rey Pere, fill major, dels regnes e principat de Catalunya. Fon nomenat rey serimoniós per tant que pensà de posar serimonies en son viure per crexer la majestat real. Les quals coses féu a consell dels ciutadans de Barçalona, e tramès per tots lo reys e prínceps qui magníficament vivien; e haguda la practica de tots, causà hun orde sobre la sua vida de serimonies molt grans e honrades per a rey que no són tals vistes en algun príncep: per çò lo rey de Aragó mostrà majestat en sa vida. E essent mort lo pare, pres per muller la filla del rey de Portugal, de la qual hagué una filla, dòna Joana, que fon muller del comte de Ampuries, cosin germà seu. Aquesta reyna morí, e lo rey pres muller la filla del rey Federic de Sicilia, dòna Elionor. Aquest rey, tota via aturava en Barçalona, vengué-li nova que los sarts se eren rebellats contra ell e que havien mort los catalans qui eren fòra de les forces. Sabuda la nova, ajustà tots sos regnes e terres, e ab tots los dits regnes, special ab lo principat de Cathalunya, féu gran armada per passar en la illa de Sardenya: anà-y lo dit rey, e ab ell barons, nobles e gran gent de gentilesa de Aragó, Cathalunya e Valencia. E preparà lo stol en lo port de Roses, e los navilis, entre naus, galeres e altres, foren en nombre CCC veles, de les quals eren patrons, cavallers e ciutadans de Barcelona, e no és maravella, car de la dita ciutat exia la armada. Era lo nombre de la gent Lx Milia combatents.

91

Partí lo rey ab son stol, e dins sis dies passà e fon davant lo Alguer, qui li era rebelle, e allí ell posà siti. Stant en lo siti se meteren

* Vegin-se els numeros 3, 6, 7, 8, 9, 11-12, 13-14, 15-16 18 i 19.

morts en lo stol, de que moriren més de xx Milia persones, entre les quals hi hagué barons e molts cavallers. Per çò, emperò, lo siti no's mogué jamés fins la vila de l'Alguer fon presa. Hagué après tot lo regne, e, hagut, anà en Caller, ahon era lo jutge de Arborea, qui era lo major baró de Sardenya. Tenia quatre filles e hun fill, a les quals lo rey donà marit: la primera a Don Pedro de Xerica; l'altra al noble en Guerau de Cervelló; la terça a'n Nicolau Carroç; la quarta a'n Galceran Cabrera; e donà una filla del noble en Pere de Queralt per muller al fill del jutge d'Arborea. Tot açò féu per reposar lo regne de Sardenya. Complides aquestes coses, posà son orde e dexà per cap de la illa lo castell de Caller e governadors en tots los lochs, e tornà-s'en en Cathalunya en la ciutat de Barçalona.

92

Aprés poc temps lo regne se tornà rebellar, e lo rey tramès-hi lo vezcomte de Cabrera per capità ab xxx galeres, e encontrà's ab Lx galeres de genovesos qui anaven per socorrer los sarts en lo Port del Comte, e les desbaratà e pres-ne xxxiii. Emperò trobaren-s'i x galeres de venecians en valença de catalans, e lo endemà lo dit capità cobrà per combat la vila de l'Alguer. Aprés fon en Caller, hon se combaté ab lo jutge d'Arborea e lo comte pisà en lo pla de Quart, e lo dit Cabrera vençé la batalla, hon moriren iiii milia sarts e poch catalans. E, fet açò, s'en tornà al rey, lo qual era en Valencia, qui li féu gran festa per lo servey que fet li havia, e donà-li per donatiu xxx milia liures, e per tuició de aquesta quantitat li més en penyora Vilafranca de Penedès. Aprés lo dit Cabrera tingué meneig que lo rey li leixas Vic per aquella quantitat, e tornà-li Vilafranca. E lo rey donà titol, a hun fill que lo dit Cabrera tenia, de comte de Osona. Aprés lo rey féu matrimoni de la filla del comte de Luna ab son fill l'infant don Martí,

e ella havia nom dòna Maria. Fet açò donà muller, a son fill primogenit don Johan, la filla del comte de Armanyac, appellada dòna Joana.

93

Haver dat compliment en les dites coses, començà haver guerra ab lo rey de Castella, don Pedro, per quant entrà en Aragó e en Valencia, de hon pres la més part ab moltes bateries que les gents del regne feyen. E lo rey, per causa de la dita guerra, féu embaxada al Papa Innoçent, qui era en Avinyó, per raptar davant ell lo rey de Castella de tració. Per aquesta embaxada lo rey tramès hun doctor, micer Francès Romà, e lo noble en Galceran de Pinós, qui tenia gran disposició de combatre, e féu lo raptament en presencia del Papa, explicada la embaxada.

94

E dix: «—Si lo rey de Castella vol dir que no sia traydor, dos per dos lo rey de Aragó son senyor e ell lo combatran a tota ultrança». E cascun jorn lo dit noble fahia lo raptament davant lo Papa, e fahia levar acte cascuna vegada. E açò durà per spay de hun any.

95

Lo rey de Aragó havia acordat, si lo rey de Castella volgués pendre la batalla, que fes rey de Mallorques al dit baró de Pinós per què fos content que reys lo combatessen; mas lo rey de Castella fon pus cortès, que no curà del raptament. Aprés los embaxadors s'en tornaren en Catalunya a son senyor lo rey, al qual lo dit Pinós seguí en la guerra, e féu moltes cavalleries.

96

Lo rey d'Aragó féu una embaxada al rey de Anglaterra, e encara tramès en França per un capità que havia nom Bertran de Clequí; e ab la destresa de l'embaxador fon conduhit que vengué per valer al dit rey d'Aragó. Fetes estes coses, lo rey tramès lo vezcomte de Cardona, lo qual era son almirall, ab les galeres per socorrer la ciutat de Valencia; e lo dit capità se encontrà ab les galeres del rey de

Castella, e les desbaratà e pres-ne vuyt. E com fon tornat, lo rey li donà lo titol de comte. De aquell temps ensà són comtes los de la casa de Cardona.

97

Aprés lo rey cavalcà ab tots sos barons, nobles, cavallers, militars de Catalunya, e ab los ciutadans de la insigne ciutat de Barçalona, e ab los de les altres ciutats e viles de Catalunya, e féu la via de Valencia; e axí matex foren ab ell alguns barons de Aragó. Lo rey se trobà en regne de Valencia per combatre lo rey de Castella ab més de iiii milia de cavall e Lxxx milia de peu. Per aquella vegada al rey de Castella no li plagué la batalla, ans prestament se n'isqué e dexà les terres que li havia pres e cobrà tot son Stat. Vengué Bertran de Clequí e ajustà's ab lo comte de Trestamera, bastart, germà del rey de Castella, e's levà rey per valença del rey de Aragó, qui li féu venir Bertran de Clequí e part de la sua gent qui 'l seguí.

98

En aquest temps lo rey en Pere féu morir son frare, lo comte de Urgell, e l'infant en Ferrando; axí mateix, l'altre frare seu, appellat Joan, per certes letres que féu al rey de Castella donant-li entendre que la germana del rey de Castella, mare del dit infant don Joan, devia matar a son frare, lo rey de Castella, e fer son fill rey; e per aquesta rahó lo rey de Castella matà la germana e lo nebot. Encara havia fet altra crueltat: havia fet morir lo rey de Mallorques, qui era son frare. Aprés féu morir l'infant de Mallorques, son nebot. Aquest era rey sospitós e cruel. E més féu altra desconexença, que féu morir lo vescomte de Cabrera, aquell qui havia guanyat Sardenya e quants serveys que fet li havia, e per bona remuneració li féu llevar lo cap en Çaragoça per certes opinions. Aprés de aquestes coses, féu matrimoni de dòna Elinor, sa filla, ab lo rey de Castella lo Bastart, de hon són exits lo rey de Castella e de Aragó. La reyna morí, e lo rey pres muller, stant vell, una filla de hun gentil home de Ampurdà appellat Bernat de Fortià. Era bella dòna e molt graciosa; lo rey se n' enamorà e pres-la

per muller. Hagué'n una filla, appellada dòna Ysabel, e per inductió de aquesta reyna lo rey desheretà lo comte de Ampuries. Aprés poch dies lo rey se enmalaltí e morí, en l'any MCCCxxxvii, en la ciutat de Barcelona, e féu testament e dexà per rey l'infant don Joan; l'infant en Martí, duc de Montblanc; dòna Isabel, cent milia florins de dot; e fon soterrat en la Sèu de Barçalona.

99

En temps d'aquest rey morí lo rey de Sicilia, son cunyat, e dexà una filla, a la qual se pertanyia lo regne de Sicilia. Com lo rey fon mort, prengueren la filla del rey e meteren-la en poder de don Artal Dalagó, lo qual la tenia presa en lo castell de Catania cortesament; e lo noble mossen Guillem Ramon de Moncada, comte de Agosta, ab gran destresa tragué la dita reyna e menà-la a son castell de Agosta; lo qual los barons sicilians tingueren assitiat; e lo dit baró los dexà lo regne e perdé tot ço del seu, e vengué-s'en ab la reyna en les parts de Cathalunya, e lo rey los donà viles e castells de la part d'açà per sosteniment de lur vida, e tingué la reyna de Sicilia axí com si fos sa filla.

100

Regnà lo rey en Joan, lo qual fon appellat nom de Amador de gentilesa per quant era de gentil talla. Hagué dos mullers. De la primera, axí com he comptat al davant, li restà una filla, dòna Joana, e quant fon rey la donà per muller al comte de Foix. Aprés de perduda la primera muller, pres la filla del duc de Bar e néta del rey de França, appellada dòna Violant; e si lo rey era amorós, aquesta lo féu més graciós, que donaren la vida en tanta gentilesa, que la major casa de serimonies e festes de honors que fos en christians era aquesta. Fon un rey de reals condicions, e la reyna, qui'l seguia en festes e gales, era molt avisada dòna, en tant que tots los homens de disposició dels regnes se monstraren en sa cort. En son temps se aplegaren gents d'armes franceses en Lengüadoc per entrar en lo principat de Cathalunya: foren en les fronteres de Rosselló. Sabut lo rey que la gent entrava, mès-se a Perpinyà, e sabé la gent

d'armes què volia fer. Lo rey se aplegà ab alguns barons, nobles e cavallers solament en nombre de mil roçins, e ab los de casa sua e ab iii milia homens de peu, ab los quals anà davant lo loc hon la gent d'armes era, e en l'alba de matí ferí sobre la gent francesa, e'ls desbaratà e pres la major part. La resta s'en tornà e no li feren més guerra. Aprés poc temps, en Bernat de Armenyac entrà en Catalunya ab molta gent d'armes, en nombre de xviii milia roçins, ab los quals prengueren en lo Ampurdà lo loc de Bàscara, e aquí furtant e guastant, stigueren sis mesos. Lo rey féu son aplec de sos regnes, e trobà's en nombre de iiii milia de cavall e gran gent de peu, ab los quals volia combatre los enemichs. E stant lo rey en Gerona ab alguna partida de la gent, manà que feçen cavalcada, de la qual fon cap lo noble en Bernat de Cabrera, lo qual se encontrà ab set capitans del comte de Armenyac e'ls desbaratà e pres-ne CCC roçins. Aprés, mossen Ramon de Bages, ab altra flota de gent, se encontrà ab hun capità a qui deyen lo Mustí, e'l desbaratà e prengué, e fon presoner d'en Berenguer de Vilamarí. Seguides aquestes coses, los enemichs començaren eixir del principat e feren la via de Salses en Rosselló, e la gent del rey los seguí. E com foren exits, lo rey se n'entrà en Perpinyà.

101

Stant aquí l'infant don Martí, son frare, féu ab lo rey que la reyna de Sicilia, dòna Maria, fos muller de don Martí, son fill, de qu'es féu lo matrimoni; però lo don Martí era molt jove. Aprés que fon fet, l'infant començà amprar barons e tots los de Catalunya. Dexe aquestes coses, per quant en son capitol se diran més stesament.

102

E fet açò, lo rey féu matrimoni de una filla que havia per nom Violant ab lo rey Luys de Naps, e per spay de temps la illa de Sicilia se rebellà, stant lo germà del rey, don Martí, en la illa. E lo rey emprès de fer armada e tramès les galeres a l'infant en Martí, son frare, e féu capità don Pero Maça, axí com per avant se dirà. Stant lo rey en Ampurdà venint per a Barçalona, anant a caça, fon en

lo bosc de Foxà corrent una loba. Lo dit rey morí en l'any Mil CCCLxxxvi. La nova vengué a Barçalona. Aquí's trobava la duquessa, muller de l'infant don Martí, la qual la ciutat de Barçelona, sens altra deliberació, la prengué e meteren-la en lo Palau real e feren-la reyna, de que tots los altres regnes no hagueren plaer com axí se era fet; però així's passà. Aprés de açò, lo cors del rey fon portat en Barçalona e soterrat en la Sèu.

103

Regnà l'infant don Martí, duc de Montblanc, lo qual era en Sicilia com lo rey son frare morí, e Catalunya li féu embaxada per fer-lo venir. E foren embaxadors lo bisbe de Tortosa don Joan de Cardona, en Manuel de Rejadell e en Ramon Çavall, ciutadà de Barçelona. Los quals rey e fill staven sobre recobrar lo regne de Sicilia per lo dret que y tenien per dos vies: la una per la successió vertedera, l'altra perquè tenia la reyna per muller, filla del rey Federic, qui de dret era vertadera reyna; en lo qual regne passà l'infant ab cent navilis entre galeres e altres; apuntà en la vila de Trapani, hon trobaren la major part dels barons de Sicilia, e reberen-lo molt bé; e los Chiaramonts se feren forts a Palerm per deffendre's de l'infant e del rey son frare. E essent en la ciutat los dits princeps posaren siti sobre Palerm per mar e per terra; e dins era Andrià de Chiaramont. Stant en lo siti, los de la ciutat hagueren algunes scaramuços ab los de fóra, en les quals morí mossen Guerau de Cervelló, senyor de la Lacuna. Seguí's que los dits reys entraren en la ciutat de Palerm, hon prengueren Andrià de Chiaramont e feren-li levar lo cap. Axí mateix a hun seu secretari feren squarterar.

104

Haver acabades les dites coses, stant dins la ciutat los barons sicilians, restuhiren al rey e a la reyna tot lo que tenien del patrimoni real. Aprés lo rey en Martí e lo rey son fill cavalcaren e feren la via de Catania, e tot lo camí foren bé rebuts. E com foren en la ciutat los dits princeps, començaren a fer gracies de viles e castells a tots aquells qui passats eren en son servey, que no hi restà degú que

no fos heretat. E axí stigueren per spay de hun any ab molta pau e gran festa, e lo dit regne se començà a rebellar contra lo rey en tal manera, que no y restà alra sinó Messina e Çaragoça e lo castell de Catania, lo castell de Agosta e la Licata e lo castell de Vila-de-termens, lo castell de Castro-Joan; e tot lo restant fon rebelle. En aquestes hores lo rey en Joan era viu, e certifficat de la nova, no's curà de fer-hi provisió. Sabut açò lo mossen Bernat de Cabrera que lo rey no provehia axí com deguera, vengué en la ciutat de Barçelona e manlevà sobre ses terres Cl milia florins, obligant lo vezcomtat. De continent acordà gents d'armes per socorrer l'infant, e dins L dies fon en Sicilia ab lo socors, ab bella companyia, en que havia molts cavallers gascons e bretons, e arribà devant Palerm, qui era rebelle, e aquí hagué moltes scaramuços. Emperò ell travessà la illa fins fon ab los princeps, los quals trobà en lo castell de Catania, que la vila s'era rebellada; e essent junt, posaren lo siti a la ciutat, e durà sis mesos. E en aquest temps lo rey en Johan havia fet gran armada per passar en Sardenya, e tramès les galeres per socorrer son frare, e fon capità don Pero Maça, les quals eren xxv. Arribà a la vila de Marçala, que era rebelle, e prengueren-la per força d'armes e meteren-la a saco-mano. Aprés feren la via de Catania, la qual tenia assitiada lo rey, e la armada fon bé venguda, que ja trobaren l'infant recollit en la galera de Messina, e's creya qu'el se n'hagueren menat pres, que per temps lo rey féu penjar lo patró que mal son grat lo dexà exir.

105

Si la armada no fos arribada, tots los barons de Sicilia se eren ajustats per combatre los princeps. Stant en lo siti e sabent que la armada era juncta, no gosaren. Aprés Catania se reté, e lo noble don Pero Maça morí de maldia; en la qual conquesta hagueren tantes scaramuços e perdues de gents, que és stat cosa de spant, e tot per comportar massa los bons princeps als desaventurats sicilians, e quant més bé lo rey los fahia, ells tota via eren pijors.

106

E stant ell en les tempestats de Sicilia, la

embaxada li vengué, la qual vos he dit damont, aportant-li la nova de la mort de son frare. Deliberà de venir e dexar son fill lo rey de Sicilia. E, de fet, lo rey en Martí arribà en Catalunya e anà en Aragó per coronar-se, e féu la pus bella festa que jamés fes. E axi mateix se coronà la reyna sa muller. Quant açò fon fet, morí la reyna de Sicilia, e lo rey féu matrimoni de son fill, rey de Sicilia, ab una filla del rey de Navarra, per nom dòna Blanca, la qual tramès en Sicilia, acomanant-la al noble mossen Bernat de Cabrera, qui la aportà; e poc havia que lo rey tramès mossen Ramon de Bages ab gent de cavall e gent jove, per tal que lo rey son fill fos bé acompanyat. E quant la reyna fon en Sicilia, molts gentils homens s'en passaren en Xipre per servir lo rey. Aprés que lo rey de Sicilia hagué stat algun temps ab la muller, ell volgué visitar lo rey son pare e la reyna sa mare, ab los quals stigué sis mesos en la ciutat de Barçalona. Aprés s'en tornà en Sicilia. Fet açò, la reyna sa mare morí, de la qual lo dit rey de Sicilia féu gran dol.

107

Aprés de algun temps lo rey de Sicilia, veent que la illa de Sardenya stava desobediènt e rebelle, volgué attendre sobre aquella. Partí de Sicilia ab xxx galeres e passà per Caller, e junct en lo dit castell fon avisat que los sarts se eren rebellats, que no obehien lo governador qui stava per son pare lo rey. Ans los sarts havien fet embaxada al vezcomte de Narbona, al qual volien per senyor. Lo rey deliberà aturar-se en Caller, e trameté al rey son pare que li trametés gents d'armes per recobrar lo dit regne; e foren embaxadors lo noble mossen Bernat de Cabrera ab mossen Gil Royz de Liori, governador de Aragó, essent en la ciutat de Barçalona hon lo dit rey era. Lo dit rey sabia ja la nova e havia provehit que devien passar en la dita illa mil roçins tots de lança en puny. E era capità mossen Pere Torrelles, lo favorit del rey, e per sa virtut ho merexia; e passaren molts barons e gran cavalleria per servir lo rey, e gascons qui

anaren a ses despeses: foren lo vezcomte de Castellbó, qui fon comte de Foix, e son frare senyor d'en Vallès, vezcomta de Orta, mossen Giraut de Malleus e molts altres, en nombre de CCC de cavall. E la ciutat de Barçalona armà tres naus, en les quals havia molts ciutadans honrats, de les quals naus era capità en Joan Dezvalls. D'altra part lo papa Benet de Luna hi tramès don Joan de Luna, son nebot, ab cent homens d'armes, entre'ls quals anaren molts aragonesos.

108

Durant aquest temps que lo stol no venia, los genovesos armaren sis galeres per a socorrer los sarts. E lo rey, qui stava en Caller, tramès dèu galeres a l'encontre dels genovesos, e trobaren-se a la Linayre, e les dèu galeres del rey prengueren les sis dels genovesos, ab tota la gent e lo capità, qui havia nom Spindola, e tots foren menats en Caller al rey, e féu penjar xxviii homens dels genovesos. E essent juncta tota la gent e socors del rey en lo castell de Caller, que eren iii milia de cavall, e los navilis, entre tots, eren CC velles, en que havia xx galeres e xxxii naus de gabia, e més hi havia viii milia homens de peu. E lo rey féu bon aculliment a tots quants lo venien a servir e desliverà combatre la vila de Sanct Luri dia de Sanct Aloy, a xxvi de Juny mil CCCix. Ab tota la gent foren davant Sanct Luri e reposaren aquella nit. L'endemà lo rey féu lo aparell de combatre, e los sarts se foren tots aplegats per combatre lo rey. E axí com lo rey ordenà per combatre la vila, los sarts isqueren de tras una montanya ab batalles parades per combatre: eren entorn de xxxv milia de peu, sens los de cavall. Lo rey, qui veé les batalles dels sarts, començà ordenar les sues, e quant foren tots en orde, mossen Ramon de Bages se cuytà ab lo seu standart, e pres un puig qui era davant les batalles dels sarts. Seguint totes les gents del rey, pujaren en aquell puig, qui era sol a les spatles e dava a les cares dels sarts.

(Acabarà)